

Právo životního prostředí pojem, systém, principy v mezinárodním a evropském kontextu

Jana Dudová

Pojem životní prostředí

- Životní prostředí - realita světa (jeho části), která svými vlastnostmi umožňuje život organismů včetně člověka
 - ***„vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů, včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména_ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie“***
(§ 2 z. 17/1992 Sb., o životním prostředí)

Jednotlivé složky životního prostředí

- Vzájemná souvislost
- Vliv člověka na životní prostředí
- Vliv životního prostředí na člověka a jeho zdraví
- Vymahatelnost ochrany

Ochrana životního prostředí

- činnosti, jimiž se
 - předchází
 - omezuje
 - odstraňuje

znečišťování životního prostředí
(§ 9 zákona o životním prostředí)

Právo životního prostředí

- **soubor právních norem a institutů regulujících společenské vztahy související s ochranou životního prostředí**
- zvláštnosti společenských vztahů ochrany životního prostředí a jejich vliv na způsob právní regulace

Metoda právní regulace

- Veřejnoprávní
- Soukromoprávní – nově srov. § 81/2 NOZ:
Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví, právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

Veřejnoprávní metoda regulace

- **Nástroje přímé regulace**
- **Nástroje regulace nepřímé** (ekonomické)
- **Dobrovolné nástroje** (etické)
- **Přímé aktivity státu na ochranu životního prostředí** (zejména ve vazbě na vlastnické právo)

Nástroje přímé regulace

- V obecné rovině nástroje prevence
- Limity znečišťování a znečištění
- Požadované technologie
- Administrativní nástroje
- Zákazy, příkazy a omezení
- Plošné mechanismy ochrany
- Kontrola, donucení, sankce
- Pravidla pro odstraňování protiprávních stavů

Právo ŽP v systému práva

- Právo ústavní
- Právo správní
- Právo mezinárodní/EU
- Právo občanské
- Právo finanční
- Právo trestní ...

Principy práva ŽP

- **Princip nejvyšší ochrany**
- **Principy ochrany ŽP jako celku**
- **Princip „trvale“ udržitelného rozvoje**
- **Princip prevence**
- **Princip předběžné opatrnosti**
- **Princip únosného zatížení území**
- **Princip přípustné míry znečišťování**
- **Princip znečišťovatel platí**
- **Princip účasti veřejnosti**

Prameny práva životního prostředí

Mezinárodní právo

zejména úmluvy (čl. 10 Ústavy): vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Evropské právo

primární prameny

sekundární prameny

Klíčové události ochrany ŽP v právu EU/ES

- **1972** – konference OSN ve Stockholmu, první akční program ochrany ŽP v EU
- **1985** – rozhodnutí ADBHU (ESD, rozsudek ze dne 07.02.1985 ve věci 240/83, Sbírka rozhodnutí 1985, s. 531, bod 15 - "*ochrana životního prostředí představuje cíl, jehož dosažení je v obecném zájmu.*")
- **1986/1987** – Jednotný evropský akt
- **1992** – konference OSN v Rio de Janeiru
- **1993** – Maastrichtská smlouva
- **1997** – Amsterdamská smlouva
- **2009** – Lisabonská smlouva

Jednotný evropský akt

- zakotvil pravomoc EHS v oblasti ekologické politiky
- ex. čl. 130r-130t, 100a odst. 4, 6 Smlouvy o založení EHS

Maastrichtská smlouva

- pojem ŽP byla zaveden do klíčových čl. 2, 3 SES
 - Zaveden pojem *udržitelný růst* (*sustainable growth*)
 - změny v rozhodovací proceduře
- výrazný vliv: 1992 Rio de Janeiro: mezinárodní konference OSN o ŽP a rozvoji

Amsterdamská smlouva

- vyjasnění ústavního postavení ochrany ŽP
- *udržitelný rozvoj (sustainable development)*
- princip integrace (čl. 6 SES)
- Čl. 95 odst. 4-6 SES
- spolurozhodování EP

Lisabonská smlouva

- EU má právní subjektivitu, nahrazuje ES
- Pilířovitá struktura EU zrušena – rozšíření pravomocí orgánů EU
- Nový institucionální rámec
- Právní úprava – primární právo:
 - Smlouva o EU (SEU)
 - Smlouva o fungování EU (SFEU)

Environmentální politika EU

- Formulována v tzv. **akčních programech** (Environment Action Programme)
- **dokumenty politické povahy**
- stanoví **priority** ochrany ŽP a veřejného zdraví na určité časové období
- slouží jako **vodítko pro legislativní činnost** přijímané ve formě **rozhodnutí Rady a EP** (čl. 192 odst. 3 SFEU)

Environmentální politika a čl. 191 SFEU

- kvalita ŽP
- ochrana lidského zdraví
- obezřetné a racionální využívání přírodních zdrojů
- podpora opatření na mezinárodní úrovni, čelící regionálním a celosvětovým problémům ŽP

Prameny evropské politiky ŽP

- Primární: SFEU, SEU, Listina základních práv EU
- Sekundární (čl. 288 SFEU): pro výkon pravomocí EU přijímají orgány EU
 - Nařízení
 - Směrnice
 - Rozhodnutí
 - Doporučení a stanoviska
- Postup přijímání právních (legislativních) opatření = legislativní proces

Sekundární prameny práva EU/ES

- Sekundární právo je celek normativních aktů, které byly přijaty evropskými institucemi jako prováděcí ustanovení smluv. Jak je uvedeno ve Smlouvě ES, k sekundárnímu právu náleží právní akty **závazné** (nařízení, směrnice a rozhodnutí) a nezávazné (rozhodnutí, doporučení), ale také celá řada **dalších aktů**, jako např. vnitřní institucionální nařízení nebo akční programy EÚ/ES
- **Nařízení – závazné jako celek, přímo aplikovatelné**
- **Směrnice – závazná co do výsledku**
- **Rozhodnutí – závazné pro toho, komu je určeno**
- **Doporučení a stanoviska - nezávazná**

Základní aspekty prosazování evropské politiky ochrany ŽP

- Komise + SDEU/ESD
- členské státy (prostřednictvím státních orgánů)

Role komise

- Čl. 17 SEU
- Komise zajišťuje uplatňování Smluv a opatření přijatých na jejich základě
- Pod kontrolou SDEU dohlíží na uplatňování práva EU
- Rozhoduje v případě porušení povinností ze strany státu (*infringement procedure*)

Role SDEU v ochraně ŽP

- **čl. 19 SEU**: zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění Smluv
- v oblasti ochrany ŽP se nejčastěji vedou řízení:
 - o porušení povinnosti
 - o předběžné otázce

Praktický příklad na vynutitelnost práva na příznivé životní prostředí

- **Mezinárodní posuzování změn dopadu klimatu a EIA**
- **Federativní státy Mikronésie versus Prunéřov (2010)**
- **Návrh na EIA (nové technologie) – emise CO₂ na změnu klimatu**
- **Hnědouhelná elektrárna Prunéřov vypustí za rok do ovzduší tolik emisí oxidu uhličitého jako všechna osobní auta v České republice dohromady.**
- **EIA by měla zahrnovat i hodnocení ve vazbě na celkové ohrožení (celosvětového ?) klimatu – nadregionální přeshraniční vlivy**
- **Úmluva Espoo, protokol SEA, požadavek BAT s čistou účinností nad 42 %**

- **Lidské právo na životní prostředí a ochranu zdraví člověka**
- **Aarhuská úmluva a její aplikovatelnost v právu ŽP**
- **Nejasné standardy a limity pro použití EIA v přeshraničním kontextu (pouze obecné závazky), neexistují žádná univerzální pravidla**
- **Prostředky regulace**
- **Organizační zabezpečení**

Právo na informace

- Z. 123/1998 Sb., o právu na informace o ŽP
- Z. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Veřejnost a právo na informace
- Každý
- Dotčená (zainteresovaná veřejnost)